

Stichtingen in België

Profiel van de sector

www.kbs-frb.be

De Koning Boudewijnstichting is een stichting van openbaar nut, die in 1976 – toen Koning Boudewijn 25 jaar koning was – werd opgericht. De Stichting is onafhankelijk en pluralistisch. Ze zet zich in voor betere levensomstandigheden van de bevolking.

[Voorwoord]

In het brede 'social profit' veld werden met de Wet van 2 mei 2002 de stichtingen ook in België formeel bevestigd als medespeler in de samenleving.

Stichtingen zijn het produkt van een filantropische gedachte en stroming die zich sinds enkele jaren steeds sterker manifesteert. Tussen 1992 en 2003 registreerden we in ons land 94 nieuwe stichtingen. Tel daarbij de zowat 80 'Fondsen op naam' die in dezelfde periode werden opgericht en onderdak vonden bij de Koning Boudewijnstichting.

Te vaak nog wordt een stichting gezien als de elitaire tegenhanger van de vzw, die enkel haar legitimiteit in zichzelf vindt. Een stichting kan inderdaad niet worden afgestraft door aandeelhouders, niet door de leden van de algemene vergadering, niet door kiezers,... omdat de governance structuur van een stichting niet deze is van een bedrijf, niet deze van een vereniging, niet deze van een belangengroep,...

Toch ligt de legitimiteit van een stichting wel degelijk in haar maatschappelijke relevantie en bij het brede publiek. De vrij besloten wereld van de stichtingen bracht echter met zich mee dat publiek én overheden onwetend waren over wat deze stichtingen nu precies doen en, vooral, waar dat allemaal goed voor is.

Precies daarom nam de sector zelf recentelijk twee initiatieven die oproepen

tot meer transparantie en meteen ook aantonen dat stichtingen een relevante plaats innemen in de zogeheten 'civil society'.

■ Op 17 februari 2004 werd het **Belgisch Netwerk van Stichtingen** voorgesteld dat een serviceplatform en een uitwisselingsforum voor de leden wil zijn. Maar bovenal wil het netwerk in de samenleving de omstandigheden en omgeving creëren waarin de filantropie en de groei van de sector kunnen gedijen.

■ In 2003 werd binnen het European Foundation Center en met medewerking van de Koning Boudewijnstichting de **Research on foundations Task Force** opgericht die zich tot taak stelt de sector in Europa beter in beeld te brengen. Deze brochure bevat de eerste gegevens en cijfers die over de stichtingen in België werden verzameld. Voor een Europees profiel van de stichtingen is het nog even wachten. In 2004 zal de task force nieuwe initiatieven nemen om dit profiel scherper te stellen en later nog uit te breiden met gegevens over de nieuwe Europese landen. ■

Koning Boudewijnstichting

Deze uitgave kan gratis worden gedownload van onze website www.kbs-frb.be

Cette publication est également disponible en français sous le titre: 'Les Fondations en Belgique – Profil du secteur'

Inhoud

- > Inleiding p. 2
- > Wat is een stichting? p. 2
- > Wie beheert de stichtingen? p. 3
- > Wat is de impact van de stichtingen op het vlak van tewerkstelling en vrijwilligerswerk? p. 4
- > Wat betekenen de Stichtingen op financieel vlak? p. 5
- > Op welke wijze besteden de stichtingen hun middelen? p. 6
- > Op welke gebieden zijn de Belgische stichtingen actief? p. 6
- > Stichtingen als katalysatoren voor filantropie en innovatie p. 7
- > Wie zijn de begunstigers? p. 7
- > Waar gaat de steun naar toe? p. 8

[Inleiding]

Sinds lange tijd reeds zijn er stichtingen actief in België. Zij zijn bij het grote publiek voornamelijk gekend omwille van hun filantropisch werk of omwille van de steun die ze verschaffen aan één of ander lokaal project. Ook kunstenaars en vrijwilligersgroepen doen meer dan vroeger een beroep op steun van de stichtingen.

Ondanks dit kan men zonder overdrijven zeggen dat de stichtingen bij het grote publiek nog behoorlijk onbekend zijn. Dit laatste is mede te wijten aan de stichtingen zelf, die tot dusver weinig openheid naar buiten uit vertoonden. Daardoor kenden ze ook elkaar niet of nauwelijks.

In december 2001 waren er in België in totaal 323 stichtingen geregistreerd en actief. Op basis van een bevraging, waaraan één derde van de stichtingen participeerde, konden we voor de eerste maal een profiel opstellen van de stichtingen in België.

[Wat is een stichting?]

Stichtingen kunnen omschreven worden als onafhankelijke organisaties zonder winstoogmerk, die zich inzetten voor het algemeen belang.

Een algemeen aanvaarde definitie is deze van de European Foundation Centre:

“Stichtingen zijn organisaties zonder winstoogmerk met een zelf opgebouwde en betrouwbare inkomstenbron (meestal, maar niet exclusief) afkomstig van een schenking of kapitaal. Stichtingen hebben een eigen bestuur. Ze streven educatieve, culturele, godsdienstige, sociale of andere maatschappelijke doeleinden na. Dat doen ze door steun te verlenen aan verenigingen, liefdadigheidsinstellingen, onderwijsinstellingen, individuen of door zelf programma’s op te zetten”.

Er zijn vier types van stichtingen. De grote meerderheid van de Belgische stichtingen (78%) is onafhankelijk. Deze onafhankelijke stichtingen zorgen zelf voor hun financiële middelen en hebben een autonome beslissingsmacht. 19%

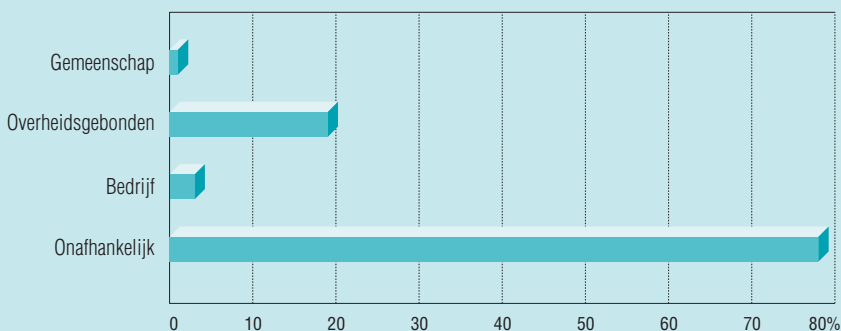
van de Belgische stichtingen is verbonden met de overheid. Zij zijn (mede) door de overheid opgericht om collectieve doelstellingen te verwezenlijken, o.m. in de onderwijs-, de kunst- en de energie-sector.

België telt slechts enkele bedrijfsstichtingen. Wel werden door de Koning Boudewijnstichting tussen 1993 en 2001 16 bedrijfsfondsen beheerd. Deze fondsen zijn geen echte stichtingen, maar fungeren wel als alternatief ervoor. Het gaat om tijdelijke samenwerkingsverbanden zonder eigen rechtspersoonlijkheid. Het fenomeen van de gemeenschapsstichtingen (of streekfondsen), ten dienste van lokale gemeenschap-

pen, is voor wat België betreft een zeer recent fenomeen. Er zijn er momenteel slechts enkele.

We kunnen de stichtingen ook indelen door te kijken naar de manier waarop ze hun activiteiten financieren. Sommige stichtingen beroepen zich uitsluitend op hun eigen kapitaal voor de financiering van beurzen, prijzen, projecten of andere initiatieven die ze steunen of zelf opzetten. Vaak gebruiken ze daarvoor uitsluitend een deel van de jaarlijkse financiële opbrengsten van hun kapitaal. Andere stichtingen doen aan fondsenwerving. Eén vierde van de Belgische stichtingen haalt zo alle of een deel van haar inkomsten uit geldinzamelingen.

Types van Stichtingen in België (dec. 2001)

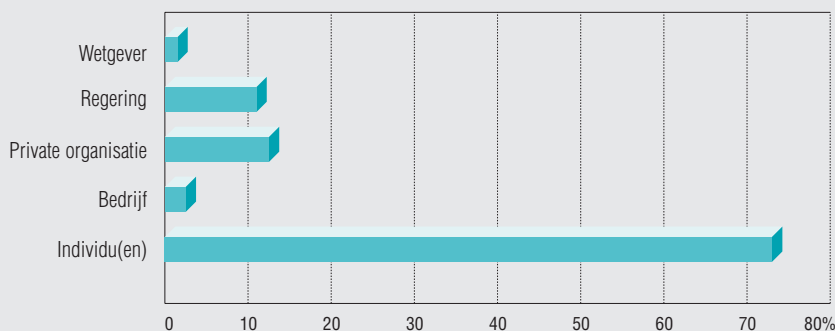
[Wie beheert de stichtingen?]

Een grote meerderheid van de Belgische stichtingen (73%) is opgericht door een individu of door een groep individuen. Private organisaties (12%) en de regering of publieke sector (11%) zijn in mindere mate belangrijk als initiatiefnemer. Slechts enkele stichtingen werden opgericht door een bedrijf of door de wetgever.

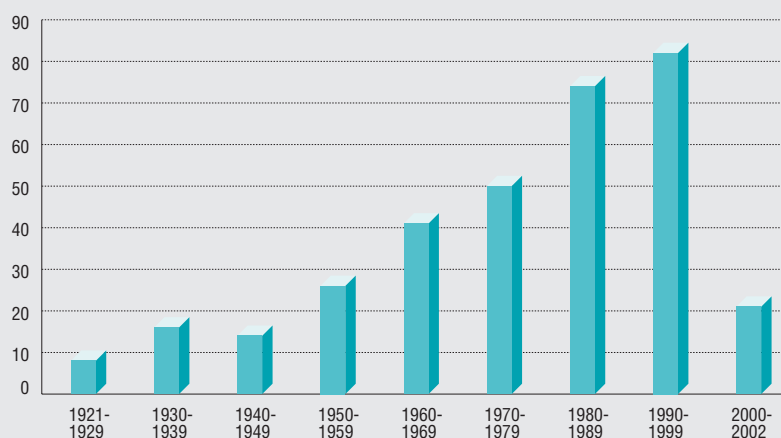
Het is duidelijk dat de sector van de stichtingen in expansie is en aan stootkracht wint. Uit de evolutie tussen 1921 en 2002 blijkt dat meer dan de helft van alle stichtingen die momenteel actief zijn, werden opgericht na 1980.

Terzijde vermelden we nog de zogenaamde 'Fondsen op naam'. Deze zijn opgericht door individuen, verenigingen of ondernemingen. Zij beogen dezelfde doelstellingen als de traditionele stichtingen, maar hebben geen eigen wettelijk statuut. Zij laten hun Fonds beheren door de Koning Boudewijnstichting. De laatste vijftien jaar werden er zowat 80 zulke Fondsen opgericht.

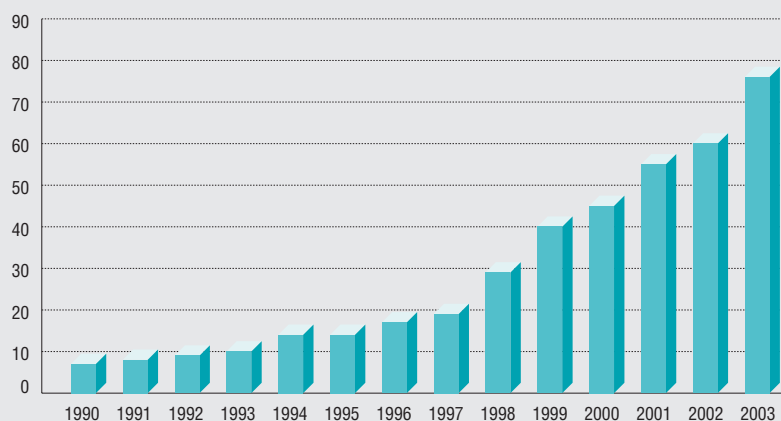
De oorsprong van de Stichtingen in België (dec. 2001)

Het aantal nieuwe Stichtingen in België tussen 1921 en 2002

De evolutie van het aantal Fondsen, beheerd door de Koning Boudewijnstichting (1990-2003)

[Wat is de **impact** van de stichtingen op het vlak van **tewerkstelling** en **voluntariaat**?]

Ook al zijn er vele kleine stichtingen zonder of met slechts één personeelslid, toch werken er in het geheel van de Belgische stichtingen een substantieel aantal mensen. Enkele stichtingen tellen meer dan 100 personeelsleden en twee zelfs meer dan 1000, zijnde het FWO (het Fonds voor Wetenschappelijk Onderzoek Vlaanderen) en het FNRS (Fonds National de la Recherche Scientifique).

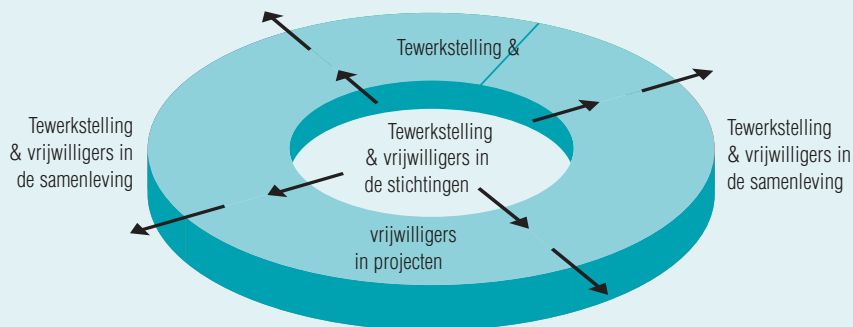
Naast deze rechtstreekse tewerkstelling is er nog de indirecte tewerkstelling. Stichtingen creëren of ondersteunen tewerkstelling op een indirecte manier door het geven van subsidies of beurzen waarmee personen tewerkgesteld worden in de sector van de kunsten, de

wetenschap en de non-profit. We kunnen dan ook spreken van een multiplicatoreffect.

Zoals bij alle organisaties uit de derde sector, werken er ook heel wat vrijwilligers mee met de stichtingen. Zonder enige materiële of financiële vergoeding, zetelen vrijwilligers in raden van bestuur, selectiecomités of programmastuurgroepen of zijn ze actief bij de geldinzameling. Zij garanderen mede een democratische besluitvoering en brengen de stem van de samenleving binnen in de stichting.

Ook ten aanzien van de vrijwilligers kunnen we spreken van een multiplicatoreffect. Heel wat programma's die door de Belgische stichtingen worden opgezet en ondersteund bevorderen het engagement van vrijwilligers, de gemeenschapsparticipatie en het lokale sociaal kapitaal.

Directe en indirecte impact van de Stichtingen – multiplicatoreffect

[Wat betekenen de Stichtingen op **financieel** vlak?]

Activa:

De activa (het balanstotaal) geven ons een goed beeld van de kenmerken en de omvang van de stichtingen.

De 119 onderzochte stichtingen hadden eind 2001 samen ongeveer 550.000.000 EUR aan activa (boekwaarde). De top 15, geordend volgens hun activa, neemt het leeuwenaandeel voor haar rekening. Deze 15 stichtingen bezitten samen 85% van het totaal der activa.

Inkomsten:

De stichtingen in België halen hun inkomsten uit schenkingen, uit het rendement dat ze verkrijgen op hun investeringen en uit andere inkomstenverwende initiatieven. Nogal wat Belgische stichtingen ontvangen ook subsidies van de overheid. Het totale inkomen van de stichtingen in de steekproef bedroeg circa 298.000.000 EUR in 2001.

Uitgaven:

De Belgische stichtingen uit onze steekproef spendeerden circa 150.000.000 EUR in het jaar 2001. Ook hier zien we opnieuw dat de top 15 verantwoordelijk is voor het grootste deel van de uitgaven, namelijk 92%.

De top 15 van de Belgische stichtingen volgens hun activa (dec. 2001)

Naam van de stichting	Activa in Euro
1 Koning Boudewijnstichting – Fondation Roi Baudouin	206.366.803
2 Stichting Marguerite Marie Delacroix – Fondation Marguerite Marie Delacroix	56 082 013
3 Fondation Bernheim Fonds	51 200 253
4 Fondation Francqui Fonds	41 278 102
5 Fondation Médicale Reine Elisabeth – Geneeskundige Stichting Koningin Elisabeth	21 680 144
6 Instituut voor Tropische Geneeskunde Prins Leopold – Institut de Médecine Tropicale Prince Léopold	20 252 901
7 Chimay Wartoise	18 800 361
8 Centre Neurologique William Lennox	14 535 722
9 Le College d'Europe – Europa College	11 000 000
10 Fondation Simon et Lina Haim	7 246 446
11 Centre d'Economie Rurale	7 199 339
12 Fondation Prince Laurent – Stichting Prins Laurent	6 197 338
13 Fondation Fernand Lazard Stichting	5 723 355
14 Belgisch Werk Tegen Kanker – Œuvre Belge du Cancer	4 644 950
15 Fondation Claude Beckers	4 343 527

De top 15 der Belgische stichtingen volgens hun uitgaven (dec. 2001)

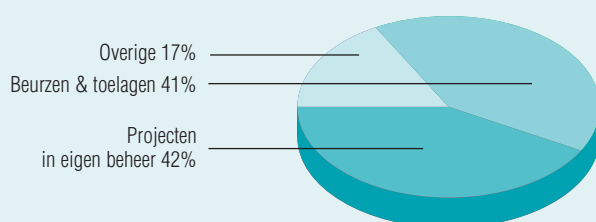
Naam van de stichting	Uitgaven in Euro
1 Koning Boudewijnstichting – Fondation Roi Baudouin	35.364.541
2 Instituut voor Tropische Geneeskunde Prins Leopold – Institut de Médecine Tropicale Prince Léopold	29 152 278
3 Centre Neurologique William Lennox	14 613 044
4 Stichting Marguerite Marie Delacroix – Fondation Marguerite Marie Delacroix	13 446 563
5 Centre d' Economie Rurale	7 984 905
6 Het Toneelhuis	7 895 504
7 Het Paleis – KJT	6 074 159
8 FWO (Fonds voor Wetenschappelijke Onderzoek – Vlaanderen)	3 393 872
9 Stichting Wereld Dorpen voor Kinderen – Opération Terre des Enfants	2.696.274
10 Stichting Vlaamse Schoolsport (SVS)	2 560 412
11 Europees Centrum voor Vermiste en Seksueel Uitgebuide Kinderen – "Child Focus"- Centre Européen pour enfants disparus et Sexuellement Exploités	2 461 244
12 Intermixt	2 313 342
13 Chimay-Wartoise	1 733 291
14 Fondation Tanguy Moreau de Melen – Responsable Young Drivers	1 335 554
15 Centre Antipoisons – Antigifcentrum	1 334 162

[Op welke wijze **besteden** de stichtingen hun **middelen**?]

De wijze waarop de stichtingen hun middelen besteden kan verschillende vormen aannemen. Zo worden er beurzen en toelagen verleend of worden er projecten in eigen beheer opgezet. Verder dienen werkingskosten betaald, naast allerlei andere uitgaven.

42% van de uitgaven van de Belgische stichtingen gaat naar projecten in eigen beheer. Stichtingen bieden bijvoorbeeld gezondheidszorgen aan, zetten kankerpreventie projecten op, zijn actief in armere buurten of organiseren theater.

Uitgaven van de Belgische stichtingen volgens categorie (dec. 2001)

Een even groot deel (41%) gaat naar beurzen en/of toelagen aan derden. 17% van de uitgaven worden op diverse wijze besteed, zoals administratieve overhead, verwerving van activa, enz.

Ongeveer 60% van de Belgische stichtingen combineert het verschaffen van beurzen en toelagen met de uitvoering van projecten in eigen beheer.

[Op welke gebieden zijn de Belgische stichtingen **actief**?]

De werkgebieden – zoals gedefinieerd door de European Foundation Centre - waarin de Belgische stichtingen actief zijn, worden weergegeven in de volgende tabel. Kunst en cultuur blijkt het belangrijkste werkgebied te zijn. 13% van alle steun van de stichtingen gaat naar dat domein. Maar ook de sociale wetenschappen en het domein van het onderwijs en basisvorming en wetenschappen krijgen veel aandacht van de stichtingen. Ze ontvangen telkens ook meer dan 10% van de totale steun. Tussen 5 en 10% van de middelen gaat naar respectievelijk gezondheid, internationale ontwikkeling en internationale betrekkingen, sociale voorzieningen, filantropie/vrijwilligerswerk en burgermaatschappij. Buurtwerk en huisvesting en Sport en vrije tijd zijn beiden goed voor 3%.

In mindere mate worden ook uitgaven gedaan voor tewerkstelling, godsdienst, milieu en dierenwelzijn.

De werkgebieden waarin de Belgische stichtingen actief zijn (dec. 2001)

Werkgebieden (beurzen en projecten)	% van totale steun	Bedrag in Euro
Kunst en Cultuur	13%	15.812.652
Sociale Wetenschappen	12%	13.698.717
Onderwijs en basisvorming	11%	12.914.478
Wetenschappen	10%	12.191.835
Gezondheid	9%	11.147.144
Internationale ontwikkeling en internationale betrekkingen	8%	9.394.750
Sociale voorzieningen	6%	7.313.481
Filantropie/vrijwilligerswerk & initiatieven zonder winstoogmerk	6%	6.606.001
Burgermaatschappij, wetgeving en burgerrechten	5%	6.094.857
Buurtwerk & huisvesting	3%	4.141.893
Sport en vrije tijd	3%	3.746.170
Andere	13%	15.523.117
Totaal	100%	119.077.859

[Stichtingen als **katalysatoren** voor **filantropie** en **innovatie**]

Net zoals in andere landen zien de stichtingen in België zichzelf als katalysatoren van hedendaagse filantropie en innovatie. Zij mobiliseren en genereren middelen voor een ganse waaier activiteiten. Zij geven de voorkeur aan deze samenlevingsdomeinen die een beeld vormen van de toekomst (zoals bv. kunst, cultuur en sociale wetenschappen), maar die ook richting geven aan de maatschappelijke verandering (zoals vrijwilligerswerk, burgermaatschappij).

Deze keuze voor filantropie en innovatie blijkt ook uit de soort ondersteuning die stichtingen verschaffen zowel via beurzen en toelagen als projecten.

Soort ondersteuning die de Belgische stichtingen verschaffen (dec. 2001)

Soorten financiering/steun	% van totale steun	Bedrag in Euro
Financiering van project in eigen beheer	31%	37 347 315
Bekroningen en prijzen	21%	25 422 726
Kapitaalsubsidie	11%	13 175 701
Structurele steun aan organisaties	10%	11 906 198
Steun aan een programma of project van derden	10%	11 602 550
Onderzoek	5%	5 999 539
Studiebeurzen	5%	5 498 089
Matching / co-financiering	2%	2 562 582
Investerings in of leningen voor een bepaald programma	0.3%	396 926
Overige	4%	5 194 705
Totaal	100%	119 106 332

[Wie zijn de **begunstigden** ?]

Het zijn voornamelijk individuen die de rechtstreekse begunstigden zijn van de stichtingen. Een meer diepgaande analyse leert ons evenwel dat deze individuen vaak worden ondersteund voor de rol die ze spelen in hun gemeenschap of in de ruimere samenleving. Dezelfde conclusie geldt ook ten aanzien van de categorie 'andere'. In de meeste gevallen gaat het ook hier om initiatieven van algemeen maatschappelijk nut (zoals steun aan lokale initiatieven) of vernieuwende initiatieven (zoals de ondersteuning van onderzoeksnetwerken).

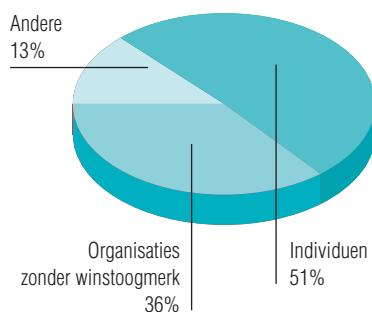
Als men kijkt naar de doelgroepen die door de stichtingen worden ondersteund, dan constateert men een dubbele bekommernis. De eerste en belangrijkste bezorgdheid is deze voor de toekomst van onze samenleving. 17% van de totale steunverlening gaat naar kinderen en jongeren. Een tweede

bezorgdheid is de ondersteuning van kwetsbare groepen die een grote kans lopen op uitsluiting uit de samenleving: gehandicapten, minder bevoorrechten en lage inkomensgroepen en de immigranten en vluchtelingen. Deze drie categorieën samen, ontvangen ongeveer 32% van de totale steun.

De doelgroepen van de Belgische stichtingen (dec. 2001)

Doelgroep	% van de totale steun	Bedrag in Euro
Kinderen en jongeren	17%	18.647.332
Gehandicapten	12%	13.536.555
Minder bevoorrechten / lage inkomens	12%	12.585.992
Immigranten/vluchtelingen	8%	8.041.578
Alleen jongeren	3%	3.026.357
Families	2%	2.250.972
Etnische minderheden	2%	1.876.093
Alleen kinderen	0%	27.949
Vrouwen/meisjes	0%	5.534
Alcohol/drugsverslaafden	0%	1.669
Misdadigers/ex-misdadigers	0%	0
Andere (1)	42%	46.012.107
Totaal	100%	108.242.311

Soorten begunstigden van de Belgische Stichtingen (dec. 2001)

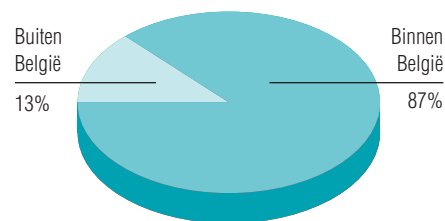
(1) 63% van deze categorie wordt voor rekening genomen door het Instituut voor Tropische Geneeskunde Prins Leopold. De doelgroep zijn mensen uit het zuiden en reizigers.

[Waar gaat de steun naar toe?]

Een laatste vraag betreft de geografische reikwijdte van de gegeven steun. 87% van de steunverlening gaat naar groepen en individuen binnen België. Dit betekent echter niet dat andere landen en bevolkingen niet genieten van de steun van Belgische stichtingen. Ten eerste gaat 13% van de steun naar andere EU-landen, Afrika, Azië-Stille Zuidzee, Centraal en Oost Europa, de Nieuwe Onafhankelijke Staten en Zuid-

Amerika (in deze volgorde). Ten tweede worden heel wat programma's opgezet in België, maar hebben deze toch een internationale missie. Studenten uit ontwikkelingslanden bijvoorbeeld kunnen aan onze onderwijscentra een opleiding krijgen dank zij de steun van een stichting. En ten derde zijn Belgische stichtingen in een toenemende mate actief in Europese en internationale netwerken.

Geografische reikwijdte van de activiteiten van de Belgische Stichtingen (dec. 2001)

[Besluit]

Uit de bespreking van dit eerste familieportret van de Belgische stichtingen kunnen we voorzichtig een aantal conclusies trekken.

Eerst en vooral moeten we toegeven dat het beeld nog wat wazig is.

Waarschijnlijk omdat het de eerste maal was dat alle stichtingen gevraagd werden om mee te werken aan een dergelijk onderzoek, participeerde niet ieder-

een. En niet alle stichtingen die participeerden vulden de ganse vragenlijst helemaal in.

Deze nog ietwat onscherpe familiefoto laat toch toe te stellen dat de gemeenschap van de Belgische stichtingen voornamelijk bestaat uit onafhankelijke stichtingen die werden opgericht door individuen. De sector is zich ook aan het ontwikkelen. De groepsfoto toont aan dat er kleine en grote stichtingen zijn in termen van tewerkstelling, de participatie van vrijwilligers, het balan-

stotaal, de inkomsten en uitgaven. De beschikbare gegevens tonen ook aan dat de Belgische stichtingen katalysatoren zijn voor hedendaagse filantropie en innovatie. Zij delen een gemeenschappelijke bezorgdheid voor jongeren en risicogroepen die uit de samenleving dreigen uitgesloten te worden. Tot slot lijkt het erop dat de Belgische stichtingen voornamelijk in eigen land investeren, maar zich ook openstellen voor Europa en de wijdere wereld. ■

Toetreden tot het Belgisch Netwerk van Stichtingen?

De wet van 2 mei 2002 geeft stichtingen voor de allereerste keer een juridische erkenning en omkadering. Deze opportuniteit werd door de stichtingen in België aangegrepen om zich te profileren in een netwerk, met de bedoeling ideeën en 'good practices' uit te wisselen en als ontmoetingsforum voor de sector te functioneren.

Indien u zich als stichting op een onafhankelijke en duurzame manier inzet voor een meer rechtvaardige en democratische samenleving kan u zich aansluiten bij het

Belgisch Netwerk Stichtingen.

Contacteer:

Secretariaat van het Belgisch Netwerk Stichtingen

Brederodestraat 21

1000 Brussel

Anne Van Lindt, coördinator

tel. +32-2-549 02 94 (enkel woensdag)

e-mail vanlindt.a@kbs-frb.be

> Meer informatie:

Koning Boudewijnstichting

Brederodestraat 21, 1000 Brussel

Frieda Lampaert, programma-adviseur

tel. +32-2-549 02 87

e-mail: lampaert.f@kbs-frb.be

www.kbs-frb.be

PCR 000-0000004-04

Coördinatie: Frieda Lampaert, Vera Billen

Redactie: Patrick Develtere, Luc Van Ootegem,

Peter Raeymaekers, HIVA-KU Leuven

Vormgeving: Jean-Pierre Marsily

Druk: Orientaliste

Verantwoordelijke uitgever:

Luc Tayart de Borms,

Brederodestraat 21, 1000 Brussel

Koning
Boudewijnstichting